

***Yakudoshi* i la seva influència en la vida quotidiana al Japó contemporani**

Treball Final de Grau en Antropologia Social i Cultural

Recerca de Temàtica Lliure
Marina Garcia Ballester
mgarciba248@alumnes.ub.edu
Curs 2023-2024
Tutor: Oriol Beltran Costa

Resum

Aquest treball s'enfoca en un sistema complex de creença anomenat *yakudoshi* que, tot i que ha perdut certa rellevància en el Japó contemporani, i alhora ha tingut poques mencions acadèmiques, segueix tenint un paper intrínsec en la ritualitat japonesa. Es tracta de delimitar aquest sistema, i analitzar el seu ús contemporani i la seva significació. Investigo doncs, a través de l'observació flotant en temples i la recerca bibliogràfica durant cinc mesos d'estada al Japó.

Yakudoshi són uns anys assenyalats de la vida de les dones i els homes on la mala fortuna és present de manera intrínseca. En aquest estudi ens endinsem en el que poden ser els orígens de la pràctica, el passat simbòlic que ha pogut tenir i el seu present. Amb l'ajuda d'un intèrpret i de les tres persones entrevistades, fem una primera investigació per tal d'arribar als objectius i verificar o desmentir l'hipòtesi inicial.

Paraules Clau:

yakudoshi, xintoisme, budisme, sort, Japó, contemporani, rural, urbà, ritual.

Índex

Resum	1
Paraules Clau:	1
1. Introducció, presentació de l'estudi i hipòtesi	3
1.1 Motivacions	4
2. Mètode de recerca	5
2.1 Dificultats Inicials	5
2.2 Treball de camp i altres instàncies	6
2.3 Identitats dels informants	7
3. Marc Teòric	8
2.1 Meishin (迷信)	9
2.2 Sort (幸せ)	10
2.3 El Ritual Xintoista (神道)	11
4. Yakudoshi (厄年)	13
5. Conclusions	20
6. Bibliografia	21
7. Annex	22

1. Introducció, presentació de l'estudi i hipòtesi

D'acord amb el sistema de creences al Japó, el concepte de *yakudoshi* (厄年) o “anys de calamitat”, fa referència a uns anys concrets de la vida d'una persona que són considerats com a perillosos o inherents de mala sort, en els que l'individu té grans possibilitats de patir mala fortuna. Aquest Treball Final de Grau té com a objectiu descriure i analitzar antropològicament aquest sistema complex, un element que no ha estat gaire present en els estudis occidentals sobre la cultura japonesa.

Tot i que el *yakudoshi* no està tan present entre la població urbana en l'actualitat com ho havia estat entre el conjunt de la població japonesa en el passat em proposo verificar la hipòtesi que és un sistema de creences que segueix permeant el conjunt de la vida quotidiana. L'aproximació a l'estudi del *yakudoshi* tracta d'observar com i de quines maneres ho fa, i analitzar alhora la seva relació amb d'altres pràctiques rituals.

Molts sistemes de creences tenen la religió com a base, altres llegendes i formacions transculturals, com podria ser el cas del nostre objecte. D'acord amb els pocs estudis fets sobre el *yakudoshi*, aquest sembla provenir (o almenys en part derivar) de la Xina, transformant-se més tard amb pràctiques locals. Observem doncs una dificultat per definir l'origen del *yakudoshi*. Tot i així, la seva pràctica, que més endavant intentarem definir i problematitzar, és una qualitat que ha format part històricament i segueix formant part en l'actualitat de moltes societats d'arreu del món.

En les entrevistes semiestructurades realitzades en el curs de la recerca (sempre utilitzant l'anglès com a llengua vehicular), els informants es refereixen al *yakudoshi* com a part de *meishin* (迷信), un terme paraigües que engloba rituals i sistemes de creences. Tot i la dificultat que implica la traducció d'aquest terme, els diccionaris i els treballs acadèmics coincideixen en traduir-ho com a superstició. Considero que és preferent utilitzar directament el terme èmic per ser el més fidels possibles a la realitat durant l'anàlisi, i per tant durant el curs d'aquest assaig serà el concepte utilitzat.

El nostre objecte d'estudi, lligat a la sort i a altres creences, ens fa replantejar moltes de les nostres definicions subjectes a aquestes terminologies traduïdes sense cap més explicació en molts estudis i per tant considero necessari discutir aquestes significacions abans d'exposar la metodologia utilitzada i les dades etnogràfiques obtingudes.

1.1 Motivacions

Al ser estudiant d'universitat i estar al meu abast les opcions de fer un Erasmus per Europa o Mobilitat Internacional fora d'aquesta, vaig escollir el Japó com a destinació. Allà vaig estar introduïda a una cultura que, tot i que n'havia sentit molt a parlar, em va crear un xoc d'expectatives. Des de que vaig arribar al Japó una cosa em va quedar clara: les pràctiques rituals, sobretot lligades al xintoisme, estan presents a la vida quotidiana d'una manera que, des de la meua perspectiva occidental i lligada sobretot a les meves particularitats culturals, em va generar una curiositat per entendre i intentar argumentar aquestes pràctiques, ja que molts japonesos que es trobaven en el meu voltant, en preguntar-los, es van identificar com a no-religiosos i no-supersticiosos.

Però, independentment de que una societat s'identifiqui com a religiosa o no, solen trobar-se en plenitud creences i rituals que la defineixen.

El *yakudoshi* era un d'aquests sistemes amb els quals em vaig topar per casualitat, com el banquet d'any nou, el *mamemaki* (es tracta de llençar faves al cap de la família que es vesteix de dimoni), o l'*Obon* (una data marcada on els familiars morts tornen al nostre voltant durant unes hores i les famílies es dirigeixen als temples per netejar les tombes). El fet de que els meus companys japonesos no hi cregueren però alhora esmentessin la seva importància va ser clau per decidir analitzar-lo des d'un punt d'interès personal convertit en acadèmic.

2. Mètode de recerca

2.1 Dificultats Inicials

Des d'un inici, aquest treball va estar envoltat de certes dificultats tant metodològiques com ètiques. El plantejament i el treball de camp els vaig portar a terme entre l'octubre-novembre fins al febrer que és quan vaig tornar a Barcelona. La gran dificultat i la més òbvia va ser l'idioma i la comunicació. A Osaka hi vaig anar sense saber ben bé res de japonès i, tot i que vaig estudiar aquesta llengua durant nou hores setmanals durant el semestre, sempre vaig tenir molt clar que em seria impossible de fer la meua recerca sense demanar ajuda d'algú nadiu.

Per a una altra banda, la poca bibliografia específica sobre el *yakudoshi* o inclús el *meishin* em va provocar grans preocupacions a l'inici de la recerca, i va ser per això que la búsqueda bibliogràfica va ser més llarga del que m'havia plantejat, i molts informes i recerques van ser descartades a mesura que passava el temps.

És en relació amb l'ètica, però, que em vaig plantejar més problemàtiques. Va suposar un dilema constant que vaig tenir amb mi mateixa pel fet de presentar-me com a dona occidental i blanca i, a la vegada, per no caure dins de l'etnocentrisme i prioritzar la meua visió en el que volia observar i en el que observava. L'ús de termes com “superstició”, “ritual”, “creences”, religió” o “sort” havien d'estar problematitzats constantment, una acció que té una càrrega psicològica important, però era important i calia esforçar-se en no occidentalitzar conceptes que havien estat traduïts del seu terme nadiu cap a l'anglès.

Va ser la situació de “l'accés”, que comentaré en el pròxim apartat, el que em va fer problematitzar la meua presència *in situ*.

Durant la meua estada aquell semestre al Japó vaig notar un tracte diferent per part de la població japonesa (que després va ser explicada pels meus companys japonesos): estava sent exotitzada i sexualitzada. M'havia trobat amb moltes situacions als carrers de tocaments, mirades i comentaris, i mentre que això m'havia provocat molta incomoditat, per una altra banda i per les mateixes raons, se'm va garantir l'accés a molts llocs que altres dels meus companys i companyes no-blancs i, sobretot no-dones, no el van poder tenir.

2.2 Treball de camp i altres instàncies

La modalitat de l'observació que aplicaria al meu treball la vaig tenir ben clara des d'un principi: observació flotant. Era bastant òbvia en quan el meu objectiu era observar el ritual als temples de *yakudoshi*, on ja per començar es solen fer sense cap altra presència que la del participant que es troba en els anys *yakudoshi* i el *kannushi*, el sacerdot xintoista encarregat de portar a terme el ritual.

En aquesta mateixa línia, però, al ser rituals relativament privats tot i portar-se a terme en localitzacions públiques, va ser complicat arribar a establir un sistema fiable i inamovible d'observació que en els varis casos observats sigués exitós. Finalment vaig determinar que seria més productiu no intentar trobar un sistema i un sentit precís en aquestes observacions per poder observar de manera més objectiva. Va ser després de mostrar una curiositat purament acadèmica que se'ns va garantir l'accés, ja que si l'interpret no especificava aquesta motivació prèviament, les portes se'ns tancaven.

Segons ell, els participants (o víctimes) del *yakudoshi* no volien que se'ls mirés com a gent estranya, o com a individus que duïen a terme accions supersticioses, ja que els "estrangers" els solien fetitxitzar per aquests motius. Situació que era fàcil relacionar amb l'exotisme que se li atorga a molts aspectes del que es denomina com a cultura japonesa per el sol fet de ser llunyana d'Occident.

Va ser doncs, en el moment de sobrepassar aquestes qualitats de turista no-respectuosa, que se'm va atorgar aquest accés.

Tot això em va fer plantejar de quina manera se m'estava atorgant l'accés als llocs on jo el demanava, i vaig ser hiperconscient de com em podria situar en una relació de poder davant d'aquelles persones amb les que vaig treballar.

Un altre entrebanc que vaig patir en aquesta investigació va sorgir a finals de desembre i principis de gener, on vaig patir una infecció durant les setmanes més importants dels rituals *yakudoshi*, ja que es solen fer a finals i sobretot a principis d'any; i se'm fa fer impossible dur a terme l'observació en aquestes dates. Tot i així, vaig poder reunir suficients entrades al diari de camp per fer una bona recol·lecció de dades sobre el *yakudoshi*.

2.3 Identitats dels informants

La mostra del meu estudi va ser un grup molt reduït de persones practicants del ritual *yakudoshi*.

Com presento aquí, vaig poder observar els rituals de *yakudoshi* en tres temples en total a través d'aquests casos d'estudi, persones a les que també vaig entrevistar:

La Marin, una noia jove (20 anys), estudiant de finances a l'universitat, provinent d'una zona rural dels voltants d'Osaka però que s'havia mudat a una residència per assistir a la universitat.

L'H (vol mantenir el seu anonimat), de 26 anys, graduat d'empresarials de la universitat d'Osaka, treballa per a un banc de la ciutat. Originari de la ciutat d'Osaka, tot i que els seus pares provenen de Kagoshima, la ciutat capital de l'illa del sud del Japó, Kyushu.

El senyor Nikuma (42 anys), casat i pare de dos fills resident de Kyoto. Treballa per a una empresa d'assegurances a la ciutat de Kyoto i està esperant una promoció laboral.

Les entrevistes van ser alhora amb persones que havien de fer el ritual aquest mateix any i altres que no. Per tant era pertinent abordar diversos temes i, com a resultat, es van fer durant varies sessions en format de entrevistes semi-estructurades. Totes les citacions literals que apareixen al treball han sigut aprovades prèviament per els entrevistats.

A més a més vaig comptar amb l'ajuda inmensa del meu amic i intèrpret Keitaro, nascut al Japó, que em va acompanyar des de l'inici a totes les observacions i em va aconsellar com modificar la construcció de rapport i alhora em va ajudar a descodificar tot el que els meus ulls no van poder veure.

3. Marc Teòric

Meishin és un terme bastant recurrent al Japó, no únicament perquè es tracta d'una sèrie de pràctiques que, mentre semblen ser utilitzades diàriament (com ara no inserir els palets xinesos verticalment al menjar) són denominades per una part de la societat com a comportaments arcaics, sense cap sentit en la vida al Japó contemporani.

Molts dels sistemes de creences esmentats anteriorment, englobats dins del terme èmic meishin, estan usualment lligats a festivals, funerals, bodes i a la gran varietat de rituals que envolten aquests processos de la vida d'un individu.

Les paraules homòfones també tenen un paper important dins del meishin més enllà dels rituals, com el número quatre, que té dues pronunciacions: *yon* (よん) o *shi* (し), on l'última d'aquestes dues maneres casualment és la mateixa pronunciació que la paraula usada per referir-se a la mort: *shi* (死). Els japonesos doncs, solen evitar el número quatre a tota costa: es pot observar per l'absència de la planta quatre dels edificis, o del mateix número en la identificació de les habitacions o cases. I el mateix passa amb el nou: *kyuu* (きゅう) o *ku* (く), que vol dir patiment o dolor: *ku* (苦). Notarem l'absència doncs, d'aquests dos nombres en les plantes dels hospitals.

Com podem observar doncs, les pràctiques i creences esmentades semblen envoltar la vida quotidiana de la població i és aquí on trobem la pertinença de la nostra recerca: són aquestes pràctiques reconegudes en el present per els japonesos? I, en cas d'una resposta afirmativa, quina és la influència que pot arribar a tenir el meishin a les seves vides?

En el cas d'una resposta negativa, és un perfil específic de japonesos el que manté viva aquesta pràctica del *yakudoshi*?

Prèviament, a propòsit del marc teòric, ens endinsarem en el meishin, els rituals que l'integren i la sort.

2.1 Meishin (迷信)

Meishin - 迷信. El primer kanji¹ 迷 (mei), il·lusió, quelcom perdut, dubtós. El segon, 信 (shin), veritat, fidelitat, confiança, fe.

L'origen del meishin no sembla determinable, ja per falta de textos escrits com alhora la confusió històrica que produeix l'annex del xintoisme amb el confucianisme xinès i les sectes budistes. És precisament per això que definir-lo sembla poc senzill.

Pocs autors (tant dins i fora de l'antropologia) que han fet investigacions o etnografies sobre els sistemes de creences japoneses fan servir el terme, preferint l'utilització de “superstició” de manera recurrent en diversos estudis, articles i etnografies. El poc ús del terme èmic *meishin* ha pogut provocar varies situacions *lost in translation* o, sense anar més enllà, la immensa dificultat de formular una definició precisa als efectes d'aquest treball.

Es tractaria doncs, de poder fer un primer pas en delimitar el concepte de meishin per tal d'utilitzar-lo com un terme paraigües el qual englobaria el nostre objecte d'estudi: el *yakudoshi*.

D'acord amb la definició de *creences folk* d'Ichiro Hori, el xintoisme contemporani constituïria un sistema format per la interacció de dos subsistemes de creences: la “petita tradició”, basada en lligams comunitaris, i la “gran tradició”, adoptada per les decisions individuals o grupals. (Hori, 1959. pg 405)

Les diverses capes coexisteixen de manera que aquesta formació està més o menys present arreu del Japó. Els seus sistemes estan basats, com ja hem mencionat anteriorment, en una barreja del que anomenem religió nativa, el xintoisme, i les varies religions estrangeres portades en el seu moment per immigrants o missioners xinesos.

Hori es refereix amb “petita tradició” allò que considerem xintoisme i les seves variants que van sorgir de les circumstàncies geogràfiques i culturals del que ell

¹ Caràcters d'origen xinès i es solen utilitzar per escriure noms, adjectius, verbs i paraules d'alta importància. Cada caràcter té un significat, al ajuntar-se amb un altre, es crea un nou significat per al conjunt. Els kanjis són un dels 3 alfabetes escrits japonesos (kanji, hiragana, katakana).

anomena antic Japó; i per “gran tradició” el confucianisme, el taoisme i el budisme, religions i tradicions filosòfiques i del pensament que havien estat importants majoritàriament de la Xina. D’aquesta manera, quan els diferents sistemes de creences, a primera vista sense cap relació un amb l’altre, són acceptats i practicats a les poblacions rurals i les metròpolis, es produeix un canvi cultural intern tant en l’estructura comunitària de clans, més endavant explicada, com en la vida quotidiana (Hori, 1959. pg. 406). I és precisament el fruit d’aquesta situació el que crea certes dificultats per delimitar la història religiosa del Japó i alhora un precís *timeline* o els diversos punts de tensió en el seu recorregut.

El meishin, doncs, el definiríem com a un terme paraigües que engloba diversos sistemes de pràctiques rituals i creences, modificats per variacions d’origen geogràfic i cultural, i influenciats alhora per influències externes, entès com a un catàleg de lliçons morals arrelades a la cohesió de grup, la cohesió generacional i d’edat. Per tant, el meishin té la seva pròpia estructura comuna com a base, a la vegada que pot variar d’una regió a una altra.

2.2 Sort (幸せ)

Shiawase - 幸せ. El primer i únic kanji 幸 es refereix a fortuna, sort o benedicció.

La sort és presentada dins del cristianisme i la seva tradició com a “fe secular” perquè pertany a lo terrenal i temporal en oposició a quelcom espiritual i etern. Mentre que aquesta terrenalitat està associada a la secularització en les societats occidentals, també pot ser un tret intrínsec a la religió i el meishin japonès.

Allò espiritual i lligat amb la sort és considerat present en totes les esferes de la vida, i la població sembla centrar-se en aquesta sort quan es troba en la cerca d’èxit, riquesa i prosperitat (Daniels, 2003. pg 619). Però el que és clar és que el terme “sort” en català o com el podem entendre des del nostre imaginari no reflexa totes les qualitats que se li atorguen a la sort en el context japonès.

En aquest cas, la noció japonesa de sort pot ser rastrejada segons Daniels a dos vessants de pensament: en primer lloc, les idees budistes sobre la causalitat kàrmica i, en segon lloc, les creences taoistes que estan basades en una noció cíclica del temps. La doctrina budista doncs, remarca la responsabilitat de l'individu sobre les seves pròpies accions. És precisament aquesta associació entre el karma i les seves conseqüències acumulables la que és important en la delimitació del context japonès de la sort. Per la part del taoisme i les seves creences, sembla evident la seva relació amb la sort en quan s'analitza que és precisament el calendari taoista el que delimita i marca una sèrie d'anys durant la vida d'un individu en els quals poden ser afectats per una gran quantitat de mala sort: el *yakudoshi* (Daniels, 2003. pg 622).

Veiem com es considera que l'individu o el grup sí poden influenciar en la bona o mala sort o almenys la possibilitat de fer-ho a través d'una sèrie de rituals i procediments. No només tenim l'exemple del nou any japonès, on el primer dia de l'any està reservat al pelegrinatge a diversos temples per a demanar bona sort i transformació durant l'any.

També s'observa la compra d'*engimono*, objectes capaços de ser imbuïts amb bona sort i bona fortuna gràcies a rituals realitzats amb aquest precís objectiu. Aquests objectes, posteriorment, es col·loquen arreu de la casa durant la resta de l'any.

Com també he esmentat anteriorment, el llenguatge japonès té una gran influència de les pràctiques culturals. Un exemple que es relaciona amb el nostre cas, la sort, és el verb *tsuiteru* (付いてる). Tot i que el verb en la seva forma més bàsica es traduiria simplement a “tenir sort”, el kanji 付 fa referència a adherir o a ajuntar quelcom. Observem doncs com a través del llenguatge es tracta d'un verb que predica una intenció prèvia.

2.3 El Ritual Xintoista (神道)

Shinto - 神道. El primer kanji 神 (shin), deïtat (*kami*), la ment, l'ànima. El segon, 道 (tou), camí, viatge, ensenyança, moral.

Els símbols i les fonts dels rituals xintoistes contemporanis al Japó poden ser rastrejats des de principis del s.V fins a finals del s.VIII quan les portes del país estaven ben obertes a les influències del continent asiàtic². Com ja he introduït abans, van ser les doctrines taoistes les que van tenir més influència en la construcció del xintoisme, tot i que en aquell moment havien sigut apropiades pel budisme i temperades per el pensament polític confucionista. Es creu que els primers textos taoistes van ser introduïts a principis del s. V (un segle abans del budisme), seguits per onades successives de influències culturals i tècniques com el calendari, la teoria del yin-yang, la geomància, les tècniques d'endevinació, l'astrologia i l'exorcisme dels mals esperits (Nelson, 1992. pg 81).

Tot i que molts aspectes tècnics del taoisme van ser adoptats, les seves orientacions ètiques i espirituals van ser subordinades per polítiques dels clans japonesos, amb la veneració i la jerarquia del emperador com a part d'un llinatge intàcte amb la deessa del sol Amaterasu. A la vegada, com aquesta mateixa veneració del sol era comuna en els regnes coreans, considerats en aquell moment com a més avançats, els governats del clan Yamato³ necessitaven posicionar-se com a iguals a aquests per promoure credibilitat tant a l'estranger com a casa.

Com a un sistema fràgilment estructurat de pràctiques rituals que tenien com a objectiu assegurar la vitalitat de la vida quotidiana, els clans, i el balanç ambiental, la veneració dels *kamis* es va escampar per l'arxipèlag de diferents maneres (sector agrícola, caçadors-recol·lectors i militars) (Nelson, 1992. pg 82).

Aquests *kamis* es concebien com a formes de poder sense forma presents en absolutament tots els elements en cert nivell, però intensificats en força i presència en determinats objectes (com els pilars de pedra de formes estranyes, els arbres ancians o les cascades), en alguns animals (com els cérvols blancs, els cavalls o les guineus), i en alguns individus venerats (com l'emperador, els clans i els herois militars). El “camí dels *kamis*” va començar la seva transformació des de rituals xamànics i centralitzats en clans cap a quelcom més institucionalitzat a principis del 300 DC.

² Contextualitzat, el període *Sakoku* va ser un tancament total de fronteres japoneses on l'entrada d'estrangers i la sortida de japonesos estava castigada amb la pena de mort (1639-1853).

³ Període Yamato (250 DC - 710 DC).

Els clans locals van adoptar aquests *kami* no només com a deïtats tutelars sinó que també els van reivindicar com a avantpassats, monopolitzant d'aquesta manera la seva veneració a la vegada que s'enfortien com a líders (Nelson, 1992. pg 82). D'aquesta manera, els rituals de veneració d'aquests *kami* es van convertir en una pràctica diària, no només per una qüestió de fe i de respecte, sinó com a una norma social.

4. Yakudoshi (厄年)

Yakudoshi - 厄年. El primer kanji 厄 (yaku), mala sort, mala fortuna, desastre. El segon, 年 (doshi), comptabilitzador d'anys.

Yakudoshi o els anys de la calamitat, com ja he esmentat anteriorment són una sèrie d'anys (diferents pels homes i les dones), on hi ha una gran possibilitat de patir mala sort o perill. Associats al voltant d'aquests trobem una gran quantitat de rituals i pràctiques que contribuiran a evitar o a debilitar aquesta perillositat (Norbeck, 1955. pg 105).

El calendari lunar xinès, que es va començar a utilitzar al Japó a partir del s.VII, va introduir una gran quantitat de sistemes de creences relacionats en la seva majoria amb els aniversaris i els dies del mes dels anys cíclics d'un individu.

Aquest calendari es compon de deu troncs celestials i dotze animals del zodíac o branques terrenals que es combinen per formar seixanta unitats que conformen un cicle sexagenari, que dura seixanta anys (Frédéric, 2002. pg 420). Tot i que ja no es tracta del calendari oficial al Japó (ho és el calendari gregorià que es va implantar el 1972), veiem que encara manté un cert pes en les celebracions importants (com bodes i funerals), en relació amb els horòscops i amb el *yakudoshi*.

L'any en que s'ha nascut es considera de gran importància ja que influenciarà accions i circumstàncies al llarg de la seva vida.

Tot i això s'observa actualment una gran diferència entre les àrees rurals i les urbanes.

Per a mi, anar quan em pertoca al temple era una cosa quotidiana. Va ser quan em vaig mudar a Osaka que vaig sentir per primer cop que el que feia ja no estava tant normalitzat. (Marin, 14/01/2024, Osaka).

Alguns dels meus amics sí que ho han fet alguns anys, però molts perquè és una cosa que els pares t'obliguen a fer, no perquè realment hi creiem. Al final són coses que són més importants per la família que no pas per la persona que ho ha de fer. Però això ho penso potser perquè els meus amics també ho creuen així. No ho sé. (H, 17/12/2023, Osaka).

La vida a les comunitats rurals i a les grans ciutats japoneses és tan diferent com ho podria ser a qualsevol altre lloc. Però hi ha un aspecte clau que ens ajuda a discernir una de les raons per les quals el *yakudoshi* es continua celebrant molt en zones rurals, i perquè encara ara resisteix a els nuclis urbans: el col·lectivisme. La societat japonesa ha sigut descrita com a un rusc d'abella, on els objectius i necessitats comunes s'imposen a les individuals. Podríem analitzar si realment segueix sent el cas en els dos escenaris que plantejem, però també és important anotar com és verbalitzat i justificat aquest comportament.

El *yakudoshi* s'ha considerat, com tornarem a veure més endavant, una pràctica d'adhesió social, antigament a nivell de clans, en el present a nivell familiar i fins i tot a un nivell col·lectiu més ampli.

*S'ha de pensar en el bé en comú. No només t'afecta a tu la mala sort, sinó als teus familiars i els que t'envolten. Em protegeixo a mi i als altres. Sempre s'ha fet així i així ho faran els meus fills. Si no em netegés del *yakudoshi*, contaminaria a la resta. (Sr. Nikuma, 23/01/2024, Kyoto).*

Definim el col·lectivisme com a un comportament social on l'individu es veu a si mateix com a part de quelcom més gran, part d'un col·lectiu. En el nostre cas pot ser família, el clan i la societat. D'aquesta manera, es treballa per al bé de la comunitat, motivat per a les normes imposades des del col·lectiu i la prioritat d'aquest per sobre de les motivacions personals i individualistes.

Tot i això, el ràpid creixement econòmic del Japó sembla haver fet competir un sentiment individualista emergent amb el col·lectivista més tradicional, si considerem que la riquesa econòmica i el creixement capitalista alimenten aquesta tendència.

Una de les altres raons pel creixement exponencial de l'individualisme en zones no-rurals es tractaria de la migració a zones urbanes, i es que el nombre de persones que habiten en zones urbanes ha crescut exponencialment des del 1950, on el 53.4% de la població es trobava en àrees ruralsfront al 2015 on el 93.5% habitava en ciutats (Ogihara, 2017). Aquesta situació sembla explicar un canvi cultural i social que alimenta l'individualisme urbà per sobre del que encara es manté com a col·lectivisme rural, que relaciono amb el decreixement de la pràctica ritual del *yakudoshi* a les grans ciutats.

Associat amb la pràctica del *yakudoshi*, i a la vegada legitimant els seus rituals, ens trobem amb el que Norbeck (1955) qualifica com a dos sistemes complexos de creences, considerant-los nadius del territori i precedents a les influències xineses. El primer és la creença i pràctica de la contaminació o *kegare*⁴, associada als tabús o *imi*⁵. Encara ara, les pràctiques per netejar el *kegare-imi* són el centre de la majoria de rituals xintoïstes, tot i que ja no es portin a terme en gran abundància.

És més, tot i que sigui una creença que pugui variar segons la zona geogràfica, es considera que la contaminació adherida al individu menstruante o inclús mort, per exemple, també pot arribar a contaminar a les persones que té al seu voltant.

D'aquesta creença prové la pràctica d'aïllar a la persona contaminada. Aquests inclús tenien prohibida la seva presència a la majoria dels temples (només per contaminació d'*imi*, no és el cas de *yakudoshi*). Aquesta relació del contaminat amb els possibles afectats del seu voltant acaba sent una conseqüència de l'estatus per edat, que com veurem, formen part d'un sistema cultural complex que segueix encara molt present en les zones rurals japoneses.

⁴ *kegare* - 汚れ: el kanji (汚) es refereix a brutícia, contaminació, desgràcia, violació, contacte amb la mort o menstruació, corrupció.

⁵ *imi* - 忌み: el kanji (忌) es refereix a tabú, dol, purificació religiosa.

El segon cas de sistema complex que legitima el *yakudoshi* són els costums al voltant de les edats. Aquestes són fàcilment visibles en la quotidianitat japonesa: s'apliquen a la divisió del treball, l'estatus segons l'edat, en les "crisis de vida", les amistats, etc. Tot i com molts altres aspectes històrics que hem vist no tenim dates exactes de la seu recorregut temporal, els costums sobre l'edat o *dorei shuzoku* semblen procedir de l'antiguitat.

La seva explicació pot arribar a semblar fins i tot simple: les circumstàncies que li passen a algú, tenen una gran probabilitat de passar-li a algú altre de la seva mateixa edat i la mateixa comunitat.

Al meu poble encara pensen que si algú mor amb, per exemple, 47 anys, tots els de la mateixa edat han de passar per un ritual de purificació. O l'any passat, tots els nois de 26 anys van fer la seva purificació pel yakudoshi menys un, que vivia a la ciutat i no ho va fer. Tothom es va enterar i molta gent va entrar en pànic ja que creien que només per aquell noi, tots els altres tot i haver fet el ritual tindrien igualment mala sort. Es veu que van estar trucant al noi durant dies i dies fins que es va sentir obligat a fer-ho. Ens vam quedar més tranquils tots. (Marin, 14/01/24).

La manera més utilitzada per evitar aquesta propagació de la mala sort a individus de la mateixa edat sol ser simplement evitar aquesta persona, com per exemple no assistir al funeral de la persona morta si té la teva mateixa edat, o inclús els casaments. D'alguna manera, el *yakudoshi* ha estat, i encara és en zones rurals, un període de mútua evitació per persones de la mateixa edat. Un individu no assisteix a rituals *yakudoshi* dels seus companys de mateixa edat, i inclús l'intercanvi de regals per al mateix motiu també s'evitava (Norbeck, 1955. pg 114).

Les edats⁶ *yakudoshi* es classifiquen d'aquesta manera:

homes (男)	dones (女)
24 anys	18 anys
25 anys	19 anys
26 anys	20 anys

⁶ Tradicionalment al Japó, una persona ja té un any en el moment de néixer, i compleix un any més al començament de l'any nou.

41 anys	32 anys
42 anys	33 anys
43 anys	34 anys
60 anys	36 anys
61 anys	37 anys
62 anys	38 anys

Figura 1: Edats yakudoshi

En la figura 1 observem en negreta els anys considerats extremadament perillosos (*daiyakudoshi*), i on es sol reiterar encara més la necessitat de purificar la mala sort. Menys sovint, els anys següents també poden ser considerats *yakudoshi* tant per dones com per homes: 13, 77 i 88 (Norbeck, 1955. pg 108).

Quan la meua mare tenia 33 anys, va voler fer un viatge per carretera amb les seves amigues fins a Tokyo. Sempre m'explicava que abans de fer un viatge llarg havien de mirar on era el Konjin, una deïtat de les direccions em sembla, perquè els hi havien dit des de petites que viatjar per les seves rutes durant el yakudoshi era encara més perillós. No sé si elles ho creien o no, però estaven al daiyakudoshi. (H, 17/12/2023).

Norbeck (1955) es pregunta per què els anys *daiyakudoshi* (33 i 42) són vistos com els més perillosos, i sembla reiterar la relació amb costums més antigues històricament d'agrupacions per edat, la divisió del treball per edats i la contaminació cerimonial.

Segons l'autor, les pràctiques de classificació segons edats estan associades amb les crisis biològiques de la vida (com els períodes de canvi) i com se'ls donava atenció ritual: rituals d'iniciació, pubertat... En el nostre cas, Norbeck (1955) ens parla de les edats segons les divisions del treball en les comunitats (sobretot rurals), tot i que només trobem evidència d'això en el cas dels homes: amb 7 anys d'edat i entre 13 i 25 anys eren assignats a certs deures o serveis rituals. Homes de 42 anys eren assignats el mateix, com el transport de petits temples portables (considerant que aquests contenien entitats shinto al seu interior) durant els festivals locals.

Als 61, l'home es jubilava i dedicava tot el seu temps a tasques religioses alhora que eren considerats els líders religiosos locals durant els festivals.

És d'aquesta manera que aquests deures religiosos fan estar a l'individu més a prop del món de les deïtats xintoïstes i el meishin. Un cop considerats els períodes de perill, el *yakudoshi* doncs es relaciona amb la contaminació cerimonial que legitima el sistema de creences que l'envolta (Norbeck, 1955. pg 116-117).

Però també aquestes pràctiques poden tenir una altra explicació, potser més recent i relacionada amb els canvis que el nostre cos naturalment sembla ser partícep.

Aquest tema l'he parlat molt al meu voltant. Jo crec que, per exemple, els 25 anys per un home és l'edat on s'espera que ja siguin homes adults i fets. Després d'haver-se graduat de la universitat ja han trobat feina. Potser ja comencen a voler coses més importants per la seva vida... Als 42 com jo, tothom s'espera que estiguis al moment més bo de la teva carrera professional i familiar. Jo ara estic esperant una promoció. M'és igual que el yakudoshi sigui real o no: no vull arriscar-me. I als 61, crec que ja ets massa gran i costa aportar a la família el que portaves fent aquells últims anys. És un moment on t'has de replantejar les coses. Amb les dones passa el mateix. Elles són més madures abans als 19 per exemple. Ja són vistes com a dones. I als 33 és com el nostre 42, es suposa que és l'edat perfecte perquè siguin mares no? (Sr. Nikuma, 23/01/2024).

Però quin és el procediment ritual? Com hem destacat anteriorment, l'individu és víctima del món sobrenatural, o el realme dels *kamis*, d'altres esperits i el meishin; i per tant, la solució al problema ha de ser quelcom que pugui lluitar contra aquesta condició.

Una de les varies solucions, i probablement la més utilitzada és la cerimònia *toshi-iwai* (歳祝い), o festivals anuals. El més normal és celebrar-lo tant durant l'any nou, principis i finals d'any; de vegades durant els solsticis d'estiu i d'hivern.

Abans, el meu pare m'explicava que celebrar el yakudoshi era molt important... S'ajuntava tota la família i potser alguns amic, es feia una festa. Ara ho faig sola, tot i que l'any passat el vaig celebrar al poble amb els meus pares i alguns familiars i vam fer un banquet, aquest any no és daiyakudoshi per a mi: tinc 20 anys i no em

*fa res celebrar-lo sola aquí a Osaka. Els meus pares es queden tranquils i jo també.
No tinc temps per a tornar.* (Marin, 14/01/2024).

El *toshi-iwai* consisteix en una visita al temple xintoista o budista que pertoqui, tant per la localitat com per proximitat, on l'individu que es troba en *yakudoshi* practica el ritual, tant sol com acompanyat per familiars, amb el *shinsoku*, l'encarregat d'un temple xintoista i de venerar als *kamis*; o amb l'*oshō* en el cas dels temples budistes. El procediment és força directe.

En arribar al temple escollit, retornes l'amulet de l'any anterior a la deïtat pertinent (si és un dels *yakudoshis* consecutius), i et prepares per un nou amulet. A l'entrada presentes respectes al conjunt del temple i a les deïtats representades amb el salut tradicional xintoista: toques la campana, llences una moneda a la caixa del davant, fas dues reverències, piques de mans dues vegades, pregues amb les mans juntes i, per últim, acabes amb una sola reverència. Després ja es procedeix a fer la cerimònia de purificació: s'omple una fitxa amb el teu nom i adreça que el sacerdot llegirà durant la cerimònia.

S'entra a una habitació a l'interior del temple on s'espera el *shinsoku* vestit de blanc, i aquest llegeix de la fitxa que has omplert. Seguidament procedeix a invocar a la deïtat per que protegeixi a l'individu. Mentre que els *kamis* xintoistes solen estar més relacionats amb els esperits i l'ànima del món natural i sobrenatural, als temples budistes es sol resar a *Kwannon*, la deessa de la misericòrdia i a *Jizō*, normalment vist com el sant dels infants (Norbeck, 1955. pg 109).

Un cop la deïtat ha entrat a l'interior de l'habitació, l'individu ofereix un *tamagushi* (una ofrena exclusivament xintoista feta d'una branca de sakaki). Finalment, el sacerdot proporciona a l'individu una bossa de paper amb l'amulet nou que ha de col·locar a la seva habitació (o a casa seva). En sortir, l'individu omple amb el seu nom una tauleta de fusta que està decorada amb símbols de la bona sort i de *yakudoshi*, i procedeix a trencar-la per la meitat mentre prega per últim cop desfent-se, finalment, de la mala sort. L'individu s'emportarà el costat esquerre de la tauleta, mentre que penjarà la part dreta a un lloc designat al temple. Per últim, l'individu se'n va per un camí diferent del que ha utilitzat per entrar al temple.

Era necessari fer-ho. L'any passat no el vaig fer i la meva nòvia va trencar amb mi. Vaig anar de viatge i em vaig trencar una cama. No sé si hi crec o no, però prefereixo fer-ho i que no em torni a passar (H, 17/12/23).

Les conseqüències de no purificar-se durant el *yakudoshi* solen estar sempre relacionades amb la mala sort, com ja hem vist amb alguns exemples: la parella et deixa, el trenques ossos, no obtens una promoció laboral... Però també es considera que hi ha una gran conseqüència que va més enllà del individu: el naixement d'un infant nascut en l'any *yakudoshi* de la seva mare. En aquest cas, es refereix a l'infant com a *yakugo* (infant *yaku*) o com a *onigo* (infant oni, que vol dir dimoni o esperit pervers). Segons Norbeck (1955), en algunes comunitats només les nenes nascudes durant el 33è any de vida de la seva mare i els nens nascuts en el 42è any de vida del seu pare són considerats infants de la mala fortuna. La solució a aquest problema pot ser tant practicar el ritual poc després d'haver nascut l'infant o donar-lo temporalment en adopció. Aquesta transferència es sol performar a les entrades de les cases o inclús a ponts, on els pares "llencen" l'infant a algú que hi ha a sota. D'aquesta manera, es produeix el trencament de la mala sort. (Norbeck, 1955. pg 112).

5. Conclusions

En un context on la "superstició" forma part d'un exotisme i fetitxisme que prové de la mirada occidental, enfrontar-se a una pràctica, un sistema, com el *yakudoshi* va constituir un repte tant en el moment del treball de camp com per la seva anàlisi.

Resultaven massa senzilles, tal i com anava jo predisposada, les simplificacions i l'etnocentrisme.

Adoptar els termes correctes com *meishin* ha sigut clau per delimitar el *yakudoshi* com a un dels sistemes de creences que formen part d'aquest paraigües conceptual. Un sistema no uniforme sinó que inclou variacions locals que determinen els anys d'afectació, els rituals de purificació i les seves conseqüències.

L'ús constant (en anglès) de "superstició" per part d'aquells que no participen d'aquest sistema de creences i de "sort/mala sort" per als que practiquen els rituals de purificació també ens deixa entreveure quin és l'estat actual d'aquesta creença,

íntimament lligat a les oposicions entre ruralitat i urbanitat i entre individualisme i col·lectivisme.

Observem també com el *yakudoshi* es una pràctica que es manté en el temps, tot i que d'una manera minvant, i que es transforma alhora segons l'individu.

Tot i que m'hagués agradat profunditzar més en les meves entrevistes, trobo que el pas inicial que he decidit prendre, analitzar el context i la pràctica de manera estructural, és un bon començament per aproximar-se al *yakudoshi*. Alhora també vull afirmar que de cap manera considero la “societat japonesa” com a quelcom uniforme, homogeni. Convé evitar també doncs, en aquest sentit, l'esmentat fetitxisme a partir d'una mostra més àmplia i diversa de casos que permetin una mirada més aprofundida.

6. Bibliografia

DANIELS, I.M. (2003). “Scooping, raking, beckoning luck. Luck, agency and the interdependence of people and things in Japan”. *Royal Anthropological Institute*. 9, 619-638.

FRÉDÉRIC, L. (2002). *Japan encyclopedia*. Belknap Press Harvard University.

HORI, I. (1959). “Japanese folk-beliefs”. *American Anthropologist*. 61:3, 405-424.

NELSON, J. (1992). “Shinto Ritual”. *Ethnos*. 57:1-2, 77-104.

NORBECK, E. (1955). “Yakudoshi. A japanese complex of supernatural beliefs”. *Southwestern Journal of Anthropology*. v8, 105-120.

OGIHARA, Y. (2017). “Temporal changes in individualism and their ramification in japan. Rising individualism and conflicts with persisting collectivism”. *Frontiers in Psychology*. 8-695.

7. Annex

Annex 1: Fotografia presa al temple Kiyomizu-Dera a Kyoto, on es veu un cartell anunciant els anys de yakudoshi, ja que es pot fer el ritual de purificació en aquesta localitat. Les edats masculines es relacionen a l'esquerra i les femenines a la dreta.